

tüm kara sınırları boyunca 3 m eni ve 12 m yüksekliği olan dolu gövdeli bir duvar inşa etmek mümkündür. Atatürk Barajında biriktirilecek suyu Şanlıurfa, Harran ve mardin-Ceylanpınar Ovalarına akıtacak olan Şanlıurfa Tüneli'nden geçecek suyun akış debisi ise 328 metreküp/saniye olacaktır.

Dicle havzasındaki peççok baraj ve sulama sistemleriyle bölgedeki diğer altyapı yatırımları da devam etmektedir. Halen proje ile ilgili tüm plânlama ve uygulamaların koordinasyonu, bir Devlet Bakanlığına bağlı olan ve "Başbakanlık GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı" adıyla 1989 yılında kurulmuş bulunan bir kurum tarafından yürütülmektedir.

GAP'TAN BEKLENTİLER

Toplam yatırım değeri 21 milyar dolar olan ve 1991 yılında günlük kaynak kullanımının 9 milyar liraya eriştiği bu projenin tamamlanması ile bölgede 16.9 milyon dönüm alan sulu tarıma açılacak ve 7600 megavatın üzerinde bir kurulu güçle yılda 27 milyar kilowattlık bir enerji üretilecektir. Bu değer, günümüzde Türkiye'deki mevcut hidroelektrik gücünden daha büyüktür; toplam sulanacak alan ise, günümüzde Türkiye'nin gerçekleştirdiği sulama alanlarının yarısı kadardır. Böylece, GAP ile ülkemizde henüz ancak onda birinden yararlanılmakta olan hidroelektrik enerji potansiyelinin dörtte biri geliştirilmiş olacaktır.

Sulu tarıma geçilmesi ve enerji üretimi sonucu, bölgedeki mevcut ürün deseni tamamen değişecek, tarımda üretim artışı ile birlikte, tarıma dayalı sanayi gelişecek, iş olanakları artacak ve bölgede önemli bir sosyo-ekonomik kalkınma olacaktır.

Sonuç olarak, GAP'ın tamamlanmasıyla bölgenin ve tüm Türkiye'nin sosyal, kültürel ve ekonomik yapısında büyük gelişmeler ve değişimler meydana gelecektir. GAP'ın meydana getireceği yüksek tarım ve sanayi potansiyelinin Türk ekonomisine eklenmesi, ülke refahını artıracak, gelir seviyesini yükseltecektir.

TARLA BİTKİLERİ

ENDÜSTRİ BİTKİLERİ

Özer KOLSARICI

Prof.Dr., A.Ü. Ziraat Fakültesi, Tarla Bitkileri Bölümü

Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP), kapsamına giren Şanlıurfa, Adıyaman, Gaziantep, Mardin, Diyarbakır ve Siirt illerinin toplam 7.2 milyon ha. olan arazi varlığının ancak 3.1 milyon hektarı işlenebilir alan olarak görülmektedir. Bu alan içerisinde bugün endüstri bitkileri tarım ekim alanlarının % 13'ünü kapsamaktadır. Fakat 1992 yılı sonlarında ve izleyen 1993-94 yıllarında GAP projesiyle Harran Ovasının sulu tarıma açılmasıyla endüstri bitkilerine ayrılan alan diğer tarla bitkileriyle ekim nöbeti uygulamalarıyla yıldan yıla artacaktır. Bu oranın; endüstri bitkileri arasında başta pamuk olmak üzere susam, yerbıstısı, kolza vb. kültür bitkilerimizin ekiliş alanlarının artışına paralel olarak % 45-50'lere ulaşabilecektir.

Bilindiği gibi endüstri bitkileri; birim alandan en yüksek ekonomik gelir sağlayan prodüktif bitkilerdir. Nüfus potansiyeli fazla olan Güneydoğu Anadolu Bölgesinde; ekiminden hasatına kadar geçen yetiştirme periyodu içerisinde, el emeğine dayalı işgücü gereksinimi göstermeleri, bölge halkının iş istihdamında da etken rol alacaktır. Halen birçok endüstri bitkisinde ekonomik anlamda mekanizasyon uygulamalarının yeterli olmama-

slı, el emeğine bağımlılığı belli bir süre daha devam ettirecektir. Bölge halkı, endüstri bitkilerinin bu özelliklerinden dolayı bu bitkilerin tarımının yaygınlaştırılmasında gereken katkıyı sağlayacaklardır.

Bölgenin iklim ve toprak koşulları dikkate alındığında; bölgede uygulanması gereken ekim nöbeti sistemleri içerisinde, endüstri bitkilerinin yaklaşık % 30-35'lik bir pay alması uygun olacağı düşünüldüğünde; endüstri bitkileri içerisinde bölgede kendisini kabul ettirecek bitkiler arasında ilk sırayı pamuk alacaktır. Halen Çukurova yöresi, Hatay ve Kahramanmaraş illerini kapsayan alanda 220 bin ha. ekiliş ve 190 bin tona yaklaşan üretime sahip pamuk potansiyelinin bu yörede aynen kalması, GAP projesi devreye girdiğinde düşünülemez. Zira; çapasından başlayarak hasatta pamuk toplanmasına kadar gerekli iş gücü, Güneydoğu Anadolu Bölgesinden getirilen iş gücü potansiyeli ile karşılanmaktadır. Bölgede pamuk ekiliş alanlarının artmasıyla Çukurova üreticisi bu bölgeden işçi getirmekte zorlanacak ve dolaylı olarak da pamuk ekiliş alanları Çukurova yöresinde azalacaktır. Bugün Şanlıurfa ilinde tarla tarımı yapılan alanların sulanabilen kısmının tamamında yalnız pamuk yetiştirilmektedir.

Yöre toprakları sulamaya açıldığında, Tarım Uzmanlarının plan ve programlarıyla yönlendirilerek pamuk tarım alanları 30 bin hektardan kademeli olarak plânlanan 280 bin hektara ulaşabilecektir. Bunun için de bölgenin iklim ve toprak durumları göz önüne alınarak lif kalitesi ve lif verimi yüksek pamuk çeşitleri geliştirilmiştir. Bölgede pamuğun gelişebilmesinde; sıcaklığın yüksek olması nedeniyle birincil el hasatın eylül ayı içinde yapılabilmesi ve bu devrede yağışın olmaması nedeniyle lekesiz pamuk elde edilebilme şansının yüksek olması, önemli bir avantaj oluşturmaktadır. İkinci el hasatın da ancak % 15 gibi düşük oranda ekim ayı içerisinde yapılabilmesi pamuğun gelişmesine olumlu katkı sağlayacaktır. Bu 280 bin hektarlık alandan 225 bin ton lif, 365 bin ton çiğit karşılığı 50 bin tonluk bitkisel sıvı yağ elde edilebilecektir. Bu da halen devam eden bitkisel yağ açığımızı kapatmada önemli rol oynayacaktır.

GAP bölgesinde halen yetiştirilen ve önemli bir yer alabilecek ikinci endüstri bitkisi susamdır. Bu yörede halen, 40 bin hektar susam ekilişi yapılmakta olması yöre çiftçisinin değer verdiğini göstermektedir. Bugün yürütülen susam tarımında yetiştirme tekniklerinin gereğince uygulanmaması, uygun tarla hazırlığının yapılmaması, dekara verimin 35 kg gibi çok düşük düzeyde gerçekleşmesine neden olmaktadır. Susam tarımı, bölgenin sulamaya açılmasıyla; kurak koşullarda yetiştirilen susamın, sulama ile verim potansiyeli birkaç kat artırılabilecektir. Fakat susam tarımının yaygınlaştırılabilmesi; herşeyden önce susam yağının bitkisel yağ sanayine girmesinin sağlanması, bunun için de susam tarımında mekanizasyonun tamamıyla yerleşmesine bağlı görülmektedir. Aksi halde bugün olduğu gibi sadece tahin eldesinde kullanılan bir hammadde niteliğinde bırakılırsa, arz talep dengesine göre oluşacak fiyat dalgalanmaları susam tarımında istikrarsızlığa neden olabilir. Ayrıca Ortadoğu Ülkelerine, Arap Ülkelerine ve AET Ülkelerine, susam tohumu ihracat potansiyellerinin yaratılması ve artırılması da susam tarımını teşvik edecektir.

Bölgenin diğer önemli bitkisi olan yerfıstığı da sulamanın başlamasıyla, özellikle kumsal toprakların yoğun olduğu yörelerde, bir yağ bitkisi olarak önemli olacaktır. Bugüne kadar koşulları uygun olmasına rağmen üretici tarafından yerfıstığı tarımı yörede yapılmamaktadır. Bazı "Tarımsal Kuruluş"larca yürütülen yerfıstığı araştırmaları ile sınırlı kalmıştır. Yerfıstığı da sulama ile birlikte bölgede tahıllarla birlikte ekim nöbetinde yağ bitkisi olarak yer alacaktır. Yerfıstığının da bölgede ekiminin artması ve üretici tarafından benimsenmesi, susamdaki sorunların çözümüne bağlıdır. Mekanizasyon, pazarlama, ihracat ve çerezlik dışında yağ sanayiine girebilmesi olanaklarının sağlanması yerfıstığının bölge

ve ülke bazında ekiliş ve üretim potansiyelini artıracaktır. Aksi halde, yerfıstığının bölgede tutunması zor olacaktır.

Yağ bitkileri arasında özellikle Akdeniz ve Ege bölgesinde ikinci ürün projesinde yer alan soya fasulyesi de Güneydoğu Anadolu Bölgesinde, özellikle Şanlıurfa yöresinde yöreye uygun çeşitlerle üretimi teşvik edilmiştir. Fakat, yetiştirme tekniklerindeki bazı bilgi noksanlıkları sonucunda beklenen verimmemiştir. Aynı zamanda bir baklagil bitkisi olan soyanın bölgede soya yağı ve soya küspesi yanında diğer pek çok kullanım alanlarını devreye sokacak entegre yan sanayi tesislerinin faaliyetiyle özellikle ekim nöbetinde yer alması düşünülecek bir endüstri bitkisidir. Genelde bitkinin istediği ekolojik koşulların dışında olmakla beraber erkenci çeşitlerin ana ürün olarak tarımın yaygınlaştırılmasıyla çiçeklenme ve meyve oluşturma döneminde aşırı sıcaklık sonucu oluşan çiçek ve meyve dökülmesi azaltılabilir.

Bölgede yağ bitkisi olarak diğer bir şanslı bitki yazlık ve kışık çeşitleri olan kolza'dır. Sulamayla birlikte yazlık ekim, ekim nöbetine alınmakla da kışık kolza ekimi yörede teşvik edildiğinde bitkisel yağ açığımızın kapatılması olası görünmektedir. Ekimden hasatına kadar mekanizasyonun uygulandığı yağ ve tohum verimi yüksek, kaliteli yazlık ve kışık kolza tarımı yaygınlaştırılabilir. Halen ülkemiz bitkisel yağ üretiminin büyük kısmını kapatan ayçiçeği, bölgenin aşırı sıcaklığı karşısında döllenme ortaya çıkacak noksanlıklarla tohum tutma oranının azalması, dolayısıyla da verimde düşüş gözleneceği göz önüne alındığında, kolzanın avantajlı olduğu, daha önce bölgede yapılan araştırmalar sonuçlarının da doğruladığı gibi kolayca görülmektedir. Bunun dışında Aspir, Hintyağı gibi yağ bitkileri, Şekerpancarı ve Patates gibi yumru endüstri bitkileri yanında Keten, Kenevir gibi lif bitkileri tarımı da plânlı ekim nöbeti sistemleri içerisinde dış pazarlara açık, yeni kullanım alanlarına yönelik entegre tesislerin kurulması koşulu ile GAP Bölgesinin sulamaya açılması ile önemli katkı sağlayacaklardır. Endüstri bitkileri bilindiği gibi genelde sulu tarım yapılan bölgelerde ekonomik olmaktadır.

Sonuç olarak, GAP alanında endüstri bitkilerine ayrılan alan % 13'lerden % 50'ye GAP projesi ile ulaştığında gerek tekstil sanayimizin hammaddesini oluşturan pamuk üretiminde, gerekse de bitkisel yağ üretimine katkı sağlayacak kolza üretiminde, diğer endüstri bitkileriyle birlikte artışlar sağlanacaktır. Endüstri bitkilerinin küspeleri de içerdikleri biyolojik değeri yüksek proteinleriyle hayvan yemi olarak bölge hayvancılığının geliştirilmesinde katkı sağlayacaktır.

TAHİL VE BAKLAGİL ÜRETİMİ

Ekrem KÜN

Prof.Dr., A.Ü. Ziraat Fakültesi, Tarla Bitkileri Bölümü

Tahıl sözcüğü, buğday, arpa, çavdar ve yulaftan oluşan ve güzlük ekilen "Serin İklim Tahılları" ile mısır, çeltik ve darılardan oluşup, yazlık ekilen "Sıcak İklim Tahılları" grubunu kapsar. Bu iki tahıl grubunun iklim istekleri ve yetiştirme teknikleri arasında önemli farklar vardır. "Dane baklagiller" ise ülkemizde yaygın ola-

rak bilinen bakla, bezelye, börülce, burçak, fasulye, fiğ, mercimek, nohut gibi; genel olarak protein oranı yüksek dane ürünü veren, kökleriyle hava azotunu bağlayarak toprağa kazandıran bitki cinslerini kapsar. Bu cinslerin soğuğa tepkileri hayli değişik olup; genellikle yazlık, uygun ekolojilerde ise birkaçı kışık olarak ekilebilir.